

ČESKÁ REPUBLIKA

NÁLEZ

Ústavního soudu

J m é n e m r e p u b l i k y

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy Pavla Šámala, soudce zpravodaje Jaromíra Jirsy a soudce Jiřího Příbáně o ústavní stížnosti stěžovatelů **1) B. U.**, proti usnesení Nejvyššího soudu č. j. 30 Cdo 2856/2024-48 ze dne 10. 3. 2025, usnesení Městského soudu v Praze č. j. 36 Co 111/2024-30 ze dne 30. 4. 2024 a usnesení Obvodního soudu pro Prahu 2 č. j. 28 C 256/2023-22 ze dne 27. 2. 2024, **2) nezletilého J. J. U.**, proti usnesení Nejvyššího soudu č. j. 24 Cdo 1845/2024-45 ze dne 26. 2. 2025, usnesení Městského soudu v Praze č. j. 11 Co 46/2024-27 ze dne 1. 3. 2024 a usnesení Obvodního soudu pro Prahu 2 č. j. 14 C 237/2023-20 ze dne 29. 1. 2024, zastoupených Mgr. et Mgr. Alenou Vlachovou, advokátkou, sídlem Husova 242/9, Praha 1, za účasti **Nejvyššího soudu, Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 2**, jako účastníků řízení, a **České republiky – Ministerstva spravedlnosti**, jako vedlejší účastnice řízení, takto:

- I. Usnesením Nejvyššího soudu č. j. 30 Cdo 2856/2024-48 ze dne 10. 3. 2025, usnesením Městského soudu v Praze č. j. 36 Co 111/2024-30 ze dne 30. 4. 2024 a usnesením Obvodního soudu pro Prahu 2 č. j. 28 C 256/2023-22 ze dne 27. 2. 2024 bylo porušeno základní právo stěžovatelky 1) na soudní ochranu podle článku 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, a proto se uvedená rozhodnutí ruší.**
- II. Usnesením Nejvyššího soudu č. j. 24 Cdo 1845/2024-45 ze dne 26. 2. 2025, usnesením Městského soudu v Praze č. j. 11 Co 46/2024-27 ze dne 1. 3. 2024 a usnesením Obvodního soudu pro Prahu 2 č. j. 14 C 237/2023-20 ze dne 29. 1. 2024 bylo porušeno základní právo nezletilého stěžovatele 2) na soudní ochranu podle článku 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, a proto se uvedená rozhodnutí ruší.**
- III. Stěžovatelům se náhrada nákladů řízení před Ústavním soudem nepřiznává.**

Odůvodnění:

I. Vymezení věci

1. Ústavní soud v nyní projednávané věci řešil, zda civilní soudy porušily základní právo nezletilých stěžovatelů na soudní ochranu, vyžadovaly-li po nich bez dalšího souhlas opatrovnického soudu k podání žaloby, kterou se proti státu domáhali zadostiučinění za újmu způsobenou nepřiměřeně dlouhým opatrovnickým řízením, jehož byli účastníky.

II. Skutkové okolnosti věci a obsah napadených rozhodnutí

2. Stěžovatelé jsou sourozenci, kteří v listopadu 2023 podali samostatné žaloby, kterými se proti státu (vedlejší účastníci) domáhali zaplacení 462 812 Kč s příslušenstvím pro každého z nich. Žalovaná částka měla představovat zadostiučinění za nemajetkovou újmu způsobenou nepřiměřeně dlouhým řízením vedeným Obvodním soudem pro Prahu 5 pod sp. zn. 50 Nc 6052/2019. V tomto opatrovnickém řízení šlo o úpravu poměrů tehdy nezletilých stěžovatelů a řízení trvalo více než čtyři roky.

3. V době podání žaloby bylo nyní již zletilé stěžovatelce šestnáct let a nezletilému stěžovateli třináct let. Sourozenci byli v řízeních zastoupení advokátkou na základě plné moci udělené zákonnou zástupkyní stěžovatelů — jejich matkou (č. 1. 3 spisu sp. zn. 28 C 256/2023 a č. 1. 3 spisu sp. zn. 14 C 237/2023). Obvodní soud pro Prahu 2 („nalézací soud“) oba stěžovatele (jejich matku) vyzval, aby doložili, že příslušný opatrovnický soud udělil s podáním jejich žalob souhlas ve smyslu § 898 občanského zákoníku. Jelikož stěžovatelé (jejich matka) na opakované výzvy nezareagovali, nalézací soud obě řízení zastavil pro nedostatek podmínek řízení podle § 104 odst. 1 o. s. ř. napadenými usneseními ze dne 29. 1. 2024 a 27. 2. 2024.

4. Městský soud v Praze („odvolací soud“) ústavní stížností napadenými usneseními ze dne 1. 3. 2024 a ze dne 30. 4. 2024 rozhodnutí nalézacího soudu potvrdil s částečně obdobným odůvodněním jako nalézací soud.

5. Ve věci nezletilého stěžovatele odvolací soud odůvodnil své rozhodnutí následovně: Podání žaloby proti státu o náhradu újmy způsobené nesprávným úředním postupem ve smyslu zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem, se týká oblasti správy majetku nezletilého dítěte a nelze je považovat za běžnou záležitost, jež by patřila do běžné správy jeho majetku; pro podání takové žaloby proti státu je proto třeba schválení opatrovnického soudu. Nedoložila-li zákonná zástupkyně nezletilého stěžovatele souhlas opatrovnického soudu s podáním žaloby, musí soud řízení zastavit.

6. Ve věci stěžovatelky odvolací soud odůvodnil své rozhodnutí následovně: Stěžovatelka se mylí, staví-li na roveň svéprávnost a procesní způsobilost k účasti v soudním řízení — s tím, že by soud měl tuto podmínku řízení ve vztahu k ní posoudit individuálně. Soud nemůže zatěžovat řízení předběžným posuzováním intelektuální úrovně a duševní vyspělosti nezletilé (mohlo by jít o odbornou otázku). Procesní podmínky musí být upraveny jednoduše a jednoznačně a není možné, aby po dobu řízení existovala nejistota ohledně účinnosti úkonů (tehdy) nezletilé. Soud proto musí podmínku řízení — procesní způsobilost — posuzovat podle objektivních hledisek: obecně platí, že řízení před soudem je složitější, a proto vyžaduje větší rozumovou vyspělost než hmotněprávní jednání. Fyzická osoba tedy může před soudem samostatně činit procesní úkony (má plnou procesní

způsobilost), je-li podle občanského zákoníku způsobilá ve všech záležitostech samostatně právně jednat. Podmínka plné procesní způsobilosti u stěžovatelky splněna nebyla, a proto bylo řízení správně zastaveno. Pro uvedený závěr svědčí i úprava ochrany nezletilého v situaci, kdy je jako žalobce zastoupen zákonným zástupcem (§ 858 odst. 1 občanského zákoníku; *pozn.: správně § 898 odst. 1 občanského zákoníku*). Podmínkou řízení o zaplacení újmy za nepřiměřeně dlouhé řízení je, aby zástupce nezletilé iniciátorky sporného soudního řízení, tj. nikoli plně procesně způsobilé žalobkyně, disponoval souhlasem opatrovnického soudu; nezletilá osoba nemůže bez svého zákonného zástupce, který disponuje souhlasem soudu, žalobu podat. Stěžovatelka, které bylo v době podání žaloby a zmocnění advokátky šestnáct let, plnou procesní způsobilost neměla.

7. Nejvyšší soud následně dovolání nezletilého stěžovatele zamítl ústavní stížnosti napadeným usnesením ze dne 26. 2. 2025; dospěl k následujícím závěrům:

Dosavadní rozhodovací praxe Nejvyššího soudu je ustálena v názoru, že podání jakékoliv žaloby je pro nezletilého neběžnou záležitostí, která může mít dalekosáhlé dopady do jeho sféry; kromě vzniklých práv a povinností, o kterých je rozhodováno v řízení, kupříkladu nutnost hradit náklady řízení. Tento závěr vyslovil Nejvyšší soud i ve vztahu k řízení o náhradě újmy způsobené při výkonu veřejné moci. Ani skutečnost, že řízení bylo osvobozeno od soudních poplatků a neúspěšným žalobcům v těchto řízeních zpravidla není uložena povinnost k náhradě nákladů řízení (§ 142 občanského soudního řádu), se netýká povinnosti hradit náklady řízení (§ 140 odst. 1 o. s. ř.), bude-li nezletilý zastoupen advokátem, ať již prostřednictvím rodičů, či uzavře-li smlouvu o zastoupení sám. Bez ohledu na výsledek řízení nelze dále přehlédnout, že nezletilému mohou být uloženy k náhradě náklady řízení, které by jinak nebyly vznikly, způsobil-li by je svým zaviněním nebo jestliže by vznikly náhodou, která se mu přihodila (§ 147 odst. 1 o. s. ř.).

Vedle negativního zásahu do majetkové sféry nezletilého je dále významné, zda zákonní zástupci za nezletilé svévolně nebo zřejmě bezúspěšně neuplatňují práva či je nezneužívají: například je-li již ze skutkových tvrzení nepochybné, že žalobci nemůže být vyhověno, nebo je-li zjevné, že důvodem podání žaloby je činit žalovanému obtíže. V souladu se závěry nálezu sp. zn. IV. ÚS 1162/23 ze dne 10. 12. 2024 je třeba přihlídnout rovněž k významu řízení pro dítě a přínosu pro ně v případě kladného výsledku.

Je-li podání jakékoliv žaloby za nezletilého neběžnou záležitostí vyžadující schválení opatrovnického soudu, není systematické ani odůvodněné jen pro případy řízení podle zákona č. 82/1998 Sb. dovozovat výjimku z tohoto pravidla. Jakkoli se rozsah nákladů řízení podle zákona č. 82/1998 Sb. může podobat nákladům ve správním soudnictví, platí zároveň, že dítě se nesmí stát pouhým „vehiklem“ k uspokojování potřeby žalovat ze strany zákonných zástupců. Žádný jiný typ řízení než řízení podle zákona č. 82/1998 Sb. přitom není tolik náchylný, aby se dítě stalo pouhým prostředkem rodiče k uspokojování jeho potřeby žalovat stát. Z hlediska práva na přístup k soudu není neúměrně zatěžující, aby i žaloba podaná za nezletilého podle zákona č. 82/1998 Sb. podléhala schválení opatrovnického soudu, neboť nejde o běžnou záležitost, která by byla častá.

Ustanovení § 898 o. z., z něhož je dovozována potřeba souhlasu opatrovnického soudu i s procesním úkonem v podobě podání žaloby jako zvláštní podmínka řízení, doznalo změn. Občanský zákoník ve znění účinném do 30. 6. 2021 v § 898 odst. 3 stanovil, že k právnímu jednání rodiče, k němuž schází potřebný souhlas soudu, se nepřihlíží. Po novelizaci občanský zákoník ve znění účinném od 1. 7. 2021 namísto toho v § 898 odst. 4 zakotvuje, že jednal-li rodič za dítě bez souhlasu soudu, lze právní jednání prohlásit za neplatné, jen působí-li dítěti újmu. Uvedený vývoj ovšem nemá určující dopad pro otázku, zda je pro žalobu nezletilého o náhradu újmy způsobené při výkonu veřejné moci zapotřebí souhlasu soudu. Novelizace § 898 o. z. se do procesní roviny promítá pouze tím způsobem, že ještě výrazněji než dříve podněcuje otázku, zda projednal-li by soud (nesprávně) žalobu nezletilého neschválenou opatrovnickým soudem a nezletilý by byl úspěšný, mohla by se takového procesního pochybení dovolat neúspěšná protistrana a jen na základě toho zvrátit výsledek řízení (eventuálně zda by tak mohl učinit i bez námítky odvolací soud). Mohla by přitom nastat i situace opačná. V projednávané věci ovšem o žádnou z předestřených situací nejde, neboť žaloba dosud nebyla meritorně projednána, a byť již i v této fázi některé náklady řízení vznikly, nemůže být požadavek na schválení odstraněn jen tím, že je proti zastavení řízení podán opravný prostředek.

Soud v opatrovnickém řízení poměřuje případné nepříznivé dopady vedení řízení do majetkové sféry nezletilého s potenciálním přínosem řízení. Schválení žaloby nezletilého opatrovnickým soudem také ohledně žaloby podle zákona č. 82/1998 Sb. může přispívat i k tomu, aby zjevně nepřiměřenými požadavky nevznikaly zbytečně vysoké náklady řízení. Závazek zákonného zástupce nezletilého nahradit případné náklady řízení není určující, neboť nezletilého nijak nezbavuje povinnosti zaplatit odměnu svému advokátovi. Ochota rodiče ke splnění závazku může odviset od nejistých budoucích (finančních) poměrů rodičů, a mohly by proto vzniknout i náklady s jeho vymáháním.

Nadto je podstatné, že podle zákona č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, v nyní účinném znění, již řízení o náhradě újmy způsobené při výkonu veřejné moci není osvobozeno od soudních poplatků (položka 8a Sazebníku soudních poplatků) a soudní poplatek za dovolání může činit 14 000 Kč. Rovněž v poměrech právní úpravy účinné od 1. 7. 2021 je proto pro podání žaloby za nezletilého proti státu z důvodu tvrzené újmy způsobené nesprávným úředním postupem třeba schválení opatrovnického soudu.

Tvrdil-li nezletilý, že jeho matka s advokátkou ujednaly, že se advokátka pro případ neúspěchu ve věci vzdává práva na odměnu, uplatnil v dovolání v rozporu s § 241a odst. 6 o. s. ř. nové skutečnosti; k tvrzení nelze přihlížet.

8. Nejvyšší soud ústavní stížností napadeným usnesením ze dne 10. 3. 2025 odmítl dovolání stěžovatelky jako nepřipustné. Ve věci stěžovatelky odkázal na rozhodnutí týkající se jejího bratra s tím, že nezletilý žalobce zastoupený zákonným zástupcem k iniciování sporného řízení před soudem o žalobě na náhradu škody nebo nemajetkové újmy podle zákona č. 82/1998 Sb. souhlas opatrovnického soudu potřebuje. Uvedený závěr podle Nejvyššího soudu konvenuje závěrům Ústavního soudu z nálezu sp. zn. IV. ÚS 1162/23, které by se jinak staly obsoletními. Podle Nejvyššího soudu nejsou odkazy stěžovatelky na

judikaturu Ústavního soudu k problematice jednání nezletilých dětí ve věku blízcím se zletilosti případné, neboť řízení před Ústavním soudem je specifické tím, že stěžovateli zpravidla nevzniká povinnost nahradit náklady řízení.

III. Argumentace stěžovatelů

9. Ústavní stížností se stěžovatelé domáhají zrušení v záhlaví označených rozhodnutí. Tvrdí, že soudy porušily jejich základní práva zaručená především v čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod („Listina“); namítají rovněž porušení čl. 1, čl. 2 odst. 2 a 3 Listiny a čl. 2 odst. 3 a 4 Ústavy České republiky.

10. Podstatou ústavních stížností obou stěžovatelů je tvrzení, že civilní soudy porušily jejich základní právo na soudní ochranu, vyžadovaly-li automaticky souhlas opatrovnického soudu k podání žaloby proti státu, kterou se domáhali zadosti učinění za újmu způsobenou nepřiměřeně dlouhým opatrovnickým řízením. Zákonný požadavek na schválení podání žaloby soudem ve smyslu § 898 o. z. představuje překážku v přístupu k soudu, proto má být vykládán restriktivně, podle jeho smyslu, a nikoliv formalisticky.

11. Civilní soudy protiústavně nezohlednily konkrétní okolnosti věci. Stěžovatelům nehrozily žádné významně negativní dopady do jejich majetkové sféry: Zaprvé, v řízení o náhradu újmy státu nebývá přiznána náhrada nákladů spočívající v právním zastoupení. Zadruhé, ve spisu bylo založeno prohlášení matky, že případné náklady řízení ponese ze svého. Zatřetí, advokátka se pro případ neúspěchu ve věci smluvně vzdala práva na odměnu (což bylo v řízení řádně doloženo). Podle stěžovatelů se charakter žaloby občana proti státu za újmu způsobenou při výkonu úřední moci blíží věcem projednávaným ve správním soudnictví, v nichž souhlas vyžadovaný bezpodmínečně není; opačný závěr vede k nerovnosti. Nejvyšší soud nadto ignoroval stěžovateli formulované dovolací otázky a odpověděl pouze na svévolně přeformulovanou otázku (v případě stěžovatelky nadto pouze odkázal na odůvodnění rozhodnutí, jež v době doručení nebylo dostupné).

12. Stěžovatelka nad rámec uvedené argumentace namítá, že ve věku téměř sedmnácti let byla procesně způsobilá samostatně žalobu podat (podrobně odkazuje na judikaturu Ústavního soudu, ze které vyplývá, že soudy se při posuzování procesní způsobilosti dítěte musí zabývat individuálními okolnostmi případu).

IV. Vyjádření k ústavní stížnosti a replika

13. Soudce zpravodaj podle § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu vyzval účastníky řízení a vedlejší účastníky řízení, aby se k ústavní stížnosti vyjádřili. Odvolací soud a nalézací soud pouze odkázaly na svá rozhodnutí. Vedlejší účastnice se nevyjádřila.

14. Podle Nejvyššího soudu jsou ústavní stížnosti stěžovatelů zjevně neopodstatněné. Nad rámec argumentů uvedených v napadených rozhodnutích Nejvyšší soud uvedl, že komplexně vypořádal dovolací argumentaci, a to i v kontextu změny právní úpravy; podrobně odůvodnil, proč je třeba na souhlasu opatrovnického soudu vždy trvat. „Pilotní“ rozhodnutí obsahující podrobné odůvodnění nosného závěru bylo advokátce stěžovatelky doručeno během několika dní. Dohoda účastníka řízení (jeho zákonného zástupce) o tom, kdo uhradí náklady řízení, není pro věřitele relevantní; další dohody zároveň mohou být později zpochybněny. Jde-li o schvalování žaloby opatrovnickým soudem, nezletilý buď má, nebo nemá odpovídající procesní způsobilost: nemá-li odpovídající procesní

způsobilost, je zapotřebí schválení podání žaloby, a to bez ohledu na blízkost věku dospělosti či případné způsobilosti nezletilého k samotnému právnímu jednání, ze kterého spor vyplývá. Nezletilý není nikdy způsobilý jednat samostatně v záležitostech, k nimž i jeho zákonný zástupce potřebuje přivolení soudu (§ 36 a § 898 o. z.).

15. Nejvyšší soud dále uvedl, že individuální posouzení přínosů a rizik žaloby bude provedeno v opatrovnickém řízení; opatrovnický soud bude mít nejlepší informace o poměrech nezletilého (kupříkladu bude zjištěno, zda s podáním žaloby za nezletilé souhlasí oba rodiče). Občanský zákoník sice vychází z principu relativní neplatnosti právních jednání učiněných nezletilými nebo jejich zástupci bez souhlasu opatrovnického soudu, nicméně jde o pravidlo vážící se výlučně k hmotněprávním úkonům. V případě úkonů procesních je nemyslitelné, aby například po pravomocném skončení sporného řízení opatrovnický soud dodatečně zkoumal, zda žaloba byla v minulosti podána v zájmu nezletilého či nikoliv, a následně aby případně svým rozhodnutím „anuloval“ výsledky skončeného řízení, včetně již vydaných pravomocných rozhodnutí. O skutečnosti, že nezletilým žalobcům v minulosti nebylo hromadně bráněno v přístupu k soudu, svědčí i dlouhodobá praxe opatrovnických soudů, které většinou souhlas s podáním žaloby udělovaly (nebyly-li shledány závažné důvody). Takto lety osvědčená praxe, která nesvědčí o nepřipustných zásazích do práva na přístup k soudu, není v souzené věci nijak měněna.

16. Stěžovatelé v replice pouze detailně rozvedli již uplatněné argumenty; Ústavní soud je zde pro lepší srozumitelnost odůvodnění dále nepopisuje. Stěžovatelé rovněž navrhli, aby Ústavní soud Nejvyššímu soudu uložil nahradit jim náklady řízení o ústavní stížnosti podle § 62 odst. 4 zákona o Ústavním soudu.

V. Upuštění od ústního jednání

17. Ústavní soud ve věci nenařídil ústní jednání, protože by to nic nepřispělo k dalšímu objasnění věci; dokazování nebylo třeba provádět (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

VI. Předpoklady řízení před Ústavním soudem

18. Ústavní soud je k projednání ústavní stížnosti příslušný. Ústavní stížnost byla podána oprávněnými osobami [§ 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu], je včasná a není nepřipustná podle § 75 odst. 1 téhož zákona. Zletilá stěžovatelka je řádně zastoupena advokátkou na základě speciální plné moci, kterou jí sama udělila.

19. Speciální plnou moc za nezletilého stěžovatele udělila advokátce matka nezletilého. Podle § 892 občanského zákoníku platí, že rodiče mají povinnost a právo zastupovat dítě při právních jednáních, ke kterým není právně způsobilé; rodiče zastupují dítě společně, jednat však může každý z nich (§ 876 odst. 3 o. z. platí obdobně). Rodič nemůže dítě zastoupit, mohl-li by vzniknout střet zájmů mezi ním a dítětem nebo mezi dětmi týchž rodičů; v takovém případě jmenuje soud dítěti (tzv. kolizního) opatrovníka.

20. Z judikatury Ústavního soudu vyplývá, že rodič (zákonný zástupce) je oprávněn jednat za nezletilé dítě v řízení před Ústavním soudem, a tedy i podat za ně ústavní stížnost, pouze v situaci, kdy mezi nimi nehrozí střet zájmů [viz např. nález sp. zn. I. ÚS 3304/13 ze dne 19. 2. 2014 (N 18/72 SbNU 217), bod 28; nález sp. zn. II. ÚS 485/10 ze dne 13. 4. 2010 (N 82/57 SbNU 93), bod 11]. Naopak v případě možné kolize zájmů není rodič oprávněn jednat za své dítě ani před Ústavním soudem; pro řízení o ústavní stížnosti je proto třeba

dítěti jmenovat opatrovníka (srov. např. usnesení sp. zn. I. ÚS 389/23 ze dne 21. 2. 2023, bod 5; usnesení sp. zn. II. ÚS 1438/20 ze dne 30. 6. 2020, bod 9).

21. V nyní projednávané věci Ústavní soud dospěl k závěru, že vzhledem k předmětu řízení, v němž bude Ústavní soud meritorně posuzovat pouze porušení základních práv nezletilého stěžovatele, a výsledek řízení tak nemůže mít přímý dopad do práv jeho zákonných zástupců, je vyloučeno, aby v tomto řízení vznikl střet zájmů mezi nezletilým stěžovatelem na straně jedné a jeho matkou na straně druhé. Nejde totiž o situaci, kdy by s ohledem na předmět řízení před obecnými soudy tento konflikt hrozil, jako tomu je například v ústavních stížnostech vzešlých ze sporů mezi rodiči o děti či z odebrání dítěte z péče rodiče (viz nálezy sp. zn. I. ÚS 3304/13, bod 28). Ústavní soud tedy považuje ústavní stížnost za řádně podanou i ze strany nezletilého stěžovatele.

VII. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

22. Ústavní soud posoudil ústavní stížnost stěžovatelů a dospěl k závěru, že je částečně důvodná. Dílčí závěry nálezu lze shrnout následovně: Zaprvé, civilní soudy neporušily základní práva stěžovatelky, nezkoumaly-li individuálně rozsah její procesní způsobilosti (VII. 1). Zadruhé, civilní soudy porušily základní právo nezletilých stěžovatelů na soudní ochranu, vyžadovaly-li od nich automaticky souhlas opatrovnického soudu k podání žaloby, kterou se proti státu domáhali zadosti učinění za újmu způsobenou nepřiměřeně dlouhým opatrovnickým řízením (VII. 2).

VII. 1 Otázka procesní způsobilosti stěžovatelky

23. Dříve než se Ústavní soud vypořádá s klíčovou námitkou obou stěžovatelů — že civilní soudy neústavně vyžadovaly podle § 898 o. z. souhlas opatrovnického soudu k podání žaloby proti státu —, je třeba zabývat se další námitkou stěžovatelky, která tvrdí, že ve věku téměř sedmnácti let byla procesně způsobilá samostatně žalobu podat a civilní soudy měly její procesní způsobilost individuálně posoudit.

24. Stěžovatelce lze přisvědčit v tom, že procesní způsobilost každého účastníka řízení je třeba hodnotit v každém případě individuálně. Podle § 20 odst. 1 občanského soudního řádu přímo platí, že „*každý může před soudem jako účastník samostatně právně jednat (procesní způsobilost) v tom rozsahu, v jakém je svéprávný*“. Plnou svéprávnost člověk nabývá dovršením osmnáctého roku věku; osoby mladší jsou způsobilé k právním jednáním co do povahy přiměřeným rozumové a volní vyspělosti nezletilých jejich věku (§ 30 a § 31 občanského zákoníku). Nezletilý, který nenabyl plné svéprávnosti, není nikdy způsobilý jednat samostatně v záležitostech, k nimž by i jeho zákonný zástupce potřeboval přivolení soudu (§ 36 odst. 1 o. z.).

25. Z judikatury Ústavního soudu vyplývá, že v případě nezletilých dětí by pravidlem měl být závěr, že nemají plnou procesní způsobilost ve smyslu § 20 odst. 1 o. s. ř. Opačný závěr lze přijmout pouze v konkrétních výjimečných situacích a vždy je nutno jej řádně odůvodnit; zohlednit je třeba především individuální rozumovou a volní vyspělost dítěte, což na straně soudu nutně předpokládá znalost bližších informací o nezletilém účastníkovi řízení. Podání učiněné nezletilým účastníkem řízení, který nemá procesní způsobilost v plném rozsahu, v každém případě nelze jednoduše ignorovat, ale musí být posouzeno prizmatem nejlepšího zájmu dítěte [viz nálezy sp. zn. I. ÚS 1041/14 ze dne 4. 12. 2014 (N 217/75 SbNU 431), bod 46; srov. nálezy sp. zn. I. ÚS 3304/13, bod 68].

26. Ústavní soud v nálezu sp. zn. IV. ÚS 412/04 dovedl následující: Lidská důstojnost i způsobilost k právům v širokém slova smyslu (hmotněprávním i procesním) právně charakterizují jednotlivce, k němuž je veřejná moc povinována respektem. Lidská důstojnost je porušena v případě, kdy je konkrétní jednatel postaven státní mocí do role objektu, kdy se stává pouhým prostředkem a je umenšen do podoby druhově zaměnitelné veličiny; člověk tak bývá objektem nikoliv jen společenských „poměrů“, ale stává se i objektem práva, je-li nucen podrobovat se mu zcela při jeho interpretaci a aplikaci, tj. bez zohlednění jeho individuálních zájmů, základních práv. Takové pojetí lidské důstojnosti nutno promítnout i do sféry právní způsobilosti a má silné implikace i v oblasti způsobilosti k právním úkonům, neboť prostřednictvím způsobilosti k právním úkonům (jednáním) a procesní způsobilosti se uvádí v život ústavní garance právní subjektivity jednotlivce ve smyslu čl. 5 Listiny. Práva či nároky, které by postrádaly prostředek k ochraně jejich zachování, by byly jen prázdnými proklamacemi [srov. k tomu nálezu sp. zn. IV. ÚS 412/04 ze dne 7. 12. 2005 (N 223/39 SbNU 353); viz rovněž nálezu sp. zn. I. ÚS 557/09 ze dne 18. 8. 2009 (N 188/54 SbNU 325)].

27. Rozsah a případné omezení procesní způsobilosti jednotlivce je proto nutné hodnotit perspektivou základního práva na právní osobnost garantovaného článkem 5 Listiny. V tomto smyslu lze přisvědčit stěžovateli, že závěr odvolacího soudu, podle kterého fyzická osoba „*může před soudem jako strana samostatně činit procesní úkony [...], je-li podle občanského zákoníku způsobilá ve všech záležitostech samostatně právně jednat*“ (tzn. je plně svéprávná), je v přímém rozporu se zákonnou i ústavní koncepcí institutu procesní způsobilosti [srov. bod 5 napadeného usnesení ze dne 30. 4. 2024; srov. rovněž nálezu sp. zn. Pl. ÚS 43/10 ze dne 13. 4. 2011 (N 68/61 SbNU 69; 130/2011 Sb.), ve kterém Ústavní soud zrušil ustanovení věty první § 33 odst. 3 tehdy účinného soudního řádu správního, které původně stanovilo, že účastník je způsobilý samostatně činit v řízení úkony, jen má-li plnou svéprávnost].

28. Podle Ústavního soudu je ovšem rozhodné, že v případě stěžovatelky o rozsah její procesní způsobilosti primárně nešlo. Tehdy nezletilá stěžovatelka žalobu proti státu nepodala – neudělila plnou moc advokátce, učinila to za ni její matka jako zákonný zástupce (viz bod 3 výše). Civilní soudy proto nepochybily, nezkoumaly-li individuální rozumovou a volní vyspělost tehdy téměř sedmnáctileté stěžovatelky. Jinými slovy, přestože odvolací soud v odůvodnění rozhodnutí nadbytečně řešil otázku procesní způsobilosti na základně neústavních východisek, nemohl tím porušit základní práva stěžovatelky.

29. Shrnutí: Civilní soudy neporušily základní práva stěžovatelky, nezkoumaly-li individuálně rozsah její procesní způsobilosti.

VII. 2 Otázka vyžadovaného souhlasu soudu s podáním žaloby

30. Nyní k podstatě ústavních stížností obou — jejich matkou zastoupených — stěžovatelů, tj. otázky, zda civilní soudy porušily jejich základní právo na soudní ochranu, vyžadovaly-li po nich (po jejich matce) souhlas opatrovnického soudu k podání žaloby o náhradu imateriální újmy za nepřiměřené dlouhé opatrovnické řízení proti státu.

31. Esenciální součástí práva jednotlivce na soudní ochranu je právo na přístup k soudu zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny i v čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny zaručuje „každému“

(i nezletilému), že se může domáhat u soudu svého práva „*stanoveným postupem*“, přičemž „*[p]odmínky a podrobnosti upravuje zákon*“ (viz čl. 36 odst. 4 Listiny).

32. Právo na přístup k soudu tedy není absolutní a podléhá některým zákonným omezením, jež jsou vtělena zejména do procesních předpisů; žádné z těchto (legitimních) omezení však nesmí být nepřiměřené a nesmí narušovat podstatu chráněného základního práva [viz rozsudek Evropského soudu pro lidská práva („ESLP“) ze dne 23. 6. 2016 ve věci *Baka proti Maďarsku*, č. stížnosti 20261/12, § 120). Z hlediska ochrany základních práv a svobod je nezbytné, aby jednotlivé podmínky, za nichž se lze soudní ochrany domáhat, sledovaly legitimní cíl a byly vůči němu přiměřené [srov. stanovisko pléna sp. zn. Pl. ÚS-st. 45/16 ze dne 28. 11. 2017 (ST 45/87 SbNU 905; 460/2017 Sb.), bod 27].

33. Procesní předpisy provádějící předmětná ustanovení Listiny musí obecné soudy a Ústavní soud interpretovat a aplikovat tak, aby na účastníky řízení nebyly kladeny nepřiměřené, tj. nad rámec smyslu a účelu právní úpravy jdoucí požadavky, a nebylo tím fakticky bráněno realizaci práva na soudní ochranu (nález sp. zn. IV. ÚS 410/20 ze dne 16. 6. 2020, bod 27). Přepjatý formalismus je v rozporu s požadavkem zajištění efektivního a faktického přístupu k soudu (rozsudek ESLP ze dne 12. 11. 2002 ve věci *Běleš a ostatní proti České republice*, č. stížnosti 47273/99, § 50–51).

34. V nyní projednávaném případě nezletilých stěžovatelů civilní soudy odůvodnily svůj postup odkazem na § 898 občanského zákoníku, který stanoví, že „*k právnímu jednání, které se týká existujícího i budoucího jmění dítěte nebo jednotlivé součásti tohoto jmění, potřebují rodiče souhlas soudu, ledaže se jedná o běžné záležitosti, nebo o záležitosti sice výjimečné, ale týkající se zanedbatelné majetkové hodnoty*“ (odst. 1). Jedná-li rodič za dítě bez potřebného souhlasu soudu, lze takové právní jednání prohlásit za neplatné, jen působí-li dítěti újmu (odst. 4).

35. Podání žaloby proti státu prostřednictvím matky stěžovatelů bylo podle civilních soudů právním jednáním, které ve smyslu § 898 odst. 1 o. z. vyžadovalo souhlas opatrovnického soudu. Bylo-li uvedené zákonné pravidlo vyloženo jako bezvýjimečná „zvláštní podmínka řízení“, představuje omezení práva nezletilých stěžovatelů na přístup k soudu. Ústavní soud již v nálezu sp. zn. IV. ÚS 1162/23, bodě 18, uvedl, že zmíněné zákonné omezení v obecné rovině sleduje legitimní cíl ochrany práv dětí a vychází z ústavního principu ochrany nejlepšího zájmu dítěte. Platí, že zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované soudy, správními nebo zákonodárnými orgány (čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte). Je proto třeba dále zkoumat, zda civilní soudy v případě stěžovatelů zmíněné zákonné ustanovení vyložily přiměřeným způsobem, a zda je neaplikovaly v rozporu s podstatou jejich práva na soudní ochranu.

36. Judikatura Nejvyššího soudu, ze které civilní soudy ve věci stěžovatelů vycházely, je ustálena ve výkladu, že podání jakékoli žaloby je bezesporu neběžnou záležitostí, která může mít daleké dosahy do sféry nezletilého (např. krom vzniklých práv a povinností, o kterých je rozhodováno v řízení, taktéž nutnost hradit náklady soudního řízení)“ [viz rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 33 Cdo 2289/2011 ze dne 20. 9. 2012 ještě pro úpravu účinnou do 31. 12. 2013; ve vztahu k novému občanskému zákoníku shodně usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 4531/2018 ze dne 27. 6. 2019]. Na základě uvedeného východiska Nejvyšší soud dospěl k závěru, že není důvodné dovozovat výjimku z pravidla ani pro případy řízení podle zákona č. 82/1998 Sb. (jak uvedl v napadených usneseních ze dne 26. 2. 2025 a ze dne 10. 3. 2025; viz rovněž rozsudek Nejvyššího soudu

sp. zn. 25 Cdo 1930/2016 ze dne 26. 1. 2017 nebo usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 4999/2014 ze dne 29. 4. 2015).

37. Podle Ústavního soudu je tento bezpodmínečný výklad § 898 občanského zákoníku z perspektivy základního práva nezletilých na soudní ochranu formalistický a nepřiměřeně restriktivní; vyžaduje totiž souhlas opatrovnického soudu automaticky při podání jakékoliv žaloby, bez ohledu na konkrétní poměry nezletilého dítě a jeho rodičů či charakter projednávané civilní žaloby. To je ovšem v rozporu s doslovným zněním předmětné zákonné úpravy i jejím smyslem a účelem.

38. Ustanovení § 898 odst. 1 občanského zákoníku vychází z předpokladu, že ke každému právnímu jednání rodiče týkajícímu se jmění dítěte je třeba schválení soudu. Z tohoto pravidla jsou stanoveny dvě výjimky: (1) právní jednání v běžných záležitostech dítěte nebo (2) ve výjimečných záležitostech zanedbatelné majetkové hodnoty. Z konstrukce zákonného ustanovení (pravidlo — výjimka) je zřejmé, že striktní základní požadavek souhlasu soudu odráží premisu nejlepšího zájmu dítěte. Primárním smyslem úpravy je dítě ochránit před „škodlivým“ jednáním jeho zákonných zástupců [viz důvodová zpráva k zákonu č. 192/2021 Sb., kterým se mění občanský zákoník, podle které požadavek souhlasu „*směřuje na ochranu dítěte před jeho zákonnými zástupci, kteří by mohli být v pokušení dítě, typicky dědice nebo dětského herce, „vytunelovat“.(...)*“].

39. Popsané „paternalistické“ pojetí ochrany nezletilých má původ v dřívějších zákonných úpravách: § 58 odst. 1 zákona č. 265/1949 Sb., o právu rodinném, účinném do roku 1964, a § 28 zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku, účinného do roku 2013. Podle komentářové literatury současná striktní úprava představuje „*určitou výstrahu rodiči, aby o jmění dítěte řádně pečoval, neboť „každé“ jeho jednání je potenciálně pod „dohledem“ soudu*“ [PSUTKA, J. in KRÁLÍČKOVÁ, Z., HRUŠÁKOVÁ, M., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, § 898].

40. Přestože je primární (legitimní) cíl ochrany zájmů nezletilého nezpochybnitelný, podle Ústavního soudu nejde o cíl jediný. Smyslem a účelem výše zmíněných výjimek ze zákonného požadavku souhlasu soudu je zároveň zajistit dostatečný prostor autonomii rodičů pro výkon jejich rodičovské odpovědnosti, nemůže-li být výrazně ohrožen zájem nezletilého (nesvéprávního) dítěte. Jednoduše řečeno: zákonná úprava § 898 odst. 1 o. z. prostřednictvím výjimek ze základního pravidla umožňuje rodičům právně jednat bez intervence státu v běžných záležitostech jejich dítěte i ve výjimečných záležitostech zanedbatelné hodnoty; v takových situacích se předpokládá, že újma na zájmech nezletilých nemůže být fatální a primární odpovědnost za jednání proto leží na rodičích jako zákonných zástupcích. I v tom se projevuje princip, který by měl být v českém paternalistickém prostředí posilován — totiž „*méně státu, více rodiny*“.

41. V tomto ohledu je podstatné, že zákonodárce v občanském zákoníku konkrétně nedefinuje, co je třeba považovat za „*běžnou záležitost*“ či „*výjimečnou záležitost zanedbatelné majetkové hodnoty*“. Relativní neurčitost těchto pojmů značí, že jejich smyslem je poskytnout dostatečný prostor pro posouzení jednotlivých okolností každého konkrétního případu, tj. ze subjektivního hlediska dítěte a rodičů. Jak uvádí komentářová literatura: „*Hledisko běžnosti a zanedbatelnosti majetkových hodnot je třeba primárně posuzovat objektivně vzhledem k obecnému měřítku těchto hodnot ve společnosti, nicméně [...] je třeba zohlednit konkrétní majetkové poměry dítěte* [LOMOZOVÁ, A.;

SPÁČILOVÁ, Z. in PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 2. vydání (3. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2024, § 898].

42. Nutnost hodnotit naplnění zákonných kritérií § 898 odst. 1 o. z. individuálně potvrdil i Nejvyšší soud: „*Jde-li o běžnou či neběžnou majetkovou záležitost při správě majetku, je třeba posoudit vždy na základě jednotlivých okolností a celkové povahy každého konkrétního případu. Rozhodujícími hledisky pro posouzení toho, zda jde o běžnou záležitost, je nejen absolutní hodnota majetku, jehož se právní úkon týká, ale i majetkové poměry nezletilého a jeho rodiny*“ (usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 4696/2014 ze dne 29. 4. 2015).

43. Závěru, že smyslem a účelem zákonné úpravy je poskytnout dostatečný prostor pro posouzení konkrétních poměrů nezletilých a jejich rodičů, svědčí i znění novelizovaného — nyní účinného — § 898 odst. 2 občanského zákoníku, ve kterém zákonodárce výslovně vymezil právní jednání, k nimž je vyžadován obligatorní souhlas soudu vždy, přímo ze zákona [ustanovení explicitně stanoví, že „[s]ouhlasu soudu je vždy třeba k právnímu jednání, kterým dítě, (...)]. Jde mimo jiné o případy nabytí nemovité věci, zatížení majetku, nabytí daru, dědictví, smluv týkajících se opětovného dlouhodobého plnění, úvěrů či bydlení. Je-li takový výčet jednání vyžadujících obligatorní souhlas soudu taxativní, je třeba dospět k závěru, že v jiných případech obligatorního souhlasu soudu vždy třeba není. V ostatních případech je proto třeba individuálně — a s přihlédnutím k subjektivním poměrům dítěte a rodiče — posoudit, zda předmětné jednání nespadá pod jednu z výjimek stanovených z § 898 odst. 1 o. z.

44. Podle Ústavního soudu právě popsany výklad zákonné úpravy řádně odráží nejen její doslovné znění, ale i její účel a smysl. Majetkové poměry a potřeby jednotlivých nezletilých jsou různorodé; riziko „újm“, která jim může právním jednáním jejich rodičů vzniknout, není v každém případě stejné. Rozšiřování taxativního výčtu situací, k nimž je podle zákonodárce třeba obligatorního souhlasu soudu, by nepřiměřeně posilovalo „paternalistický“ přístup státu vůči záležitostem nezletilých na úkor autonomie a odpovědnosti jejich rodičů.

45. Z právě uvedeného vyplývá, že judikatorní závěr Nejvyššího soudu, podle kterého je třeba bezvýjimečně souhlasu soudu k podání každé civilní žaloby (včetně jakékoliv žaloby na náhradu újmy způsobené při výkonu veřejné moci), jde nejen nad rámec doslovného znění ustanovení § 898 občanského zákoníku, ale je v rozporu s jeho smyslem a účelem.

46. Ústavní soud nepopírá východisko Nejvyššího soudu, že podání jakékoli žaloby není „běžnou záležitostí“ ve smyslu první výjimky § 898 odst. 1 o. z. Takový závěr odpovídá premise, že: „*normální je nesoudit se*“ [srov. nález sp. zn. IV. ÚS 1374/17 ze dne 22. 5. 2018 (N 96/89 SbNU 447), bod 28; či nález sp. zn. II. ÚS 3292/24 ze dne 25. 3. 2025, bod 19]. Pro účely posuzování nutnosti vyžadovat souhlas opatrovníckého soudu s podáním jakékoliv žaloby je ovšem třeba individuálně zkoumat, zda nespadá pod druhou výjimku § 898 odst. 1 o. z., tj. zda nejde o „výjimečnou záležitost týkající se zanedbatelné majetkové hodnoty“.

47. Civilní soudy v nyní projednávaném případě nezletilých stěžovatelů přesvědčivě nevysvětlily, proč v jejich věci o zanedbatelnou majetkovou hodnotu nejde. Ve svých rozhodnutích odkázaly především na riziko povinnosti hradit náklady řízení (podle § 140 odst. 1 o. s. ř.); takové mechanické odůvodnění není z pohledu smyslu a účelu § 898

odst. 1 o. z. a práva nezletilých na soudní ochranu přesvědčivé. Soudní poplatek za návrh na zahájení řízení o náhradě újmy způsobené při výkonu veřejné moci činil v případě stěžovatelů 2 000 Kč (položka 8a Sazebníku soudních poplatků). Civilní soudy nevysvětlily, proč uvedenou částku nelze ze subjektivního pohledu nezletilých a jejich matky považovat za zanedbatelnou. Obdobně odkaz na poplatek ve výši 14 000 Kč za potenciální dovolání nemohl být pro nalézací řízení relevantní.

48. Civilní soudy poukázaly na pravidlo, že neúspěšným žalobcům v řízeních podle zákona č. 82/1998 Sb. obvykle nebývá uložena povinnost k náhradě nákladů právního zastoupení státu, což vyplývá i z judikatury Ústavního soudu. Kupříkladu v nálezu sp. zn. IV. ÚS 1145/11 Ústavní soud dospěl k závěru, že tam, kde k hájení svých zájmů je stát vybaven příslušnými organizačními složkami finančně i personálně zajištěnými ze státního rozpočtu, není důvod, aby výkon svých práv a povinností v této oblasti přenášel na soukromý subjekt (advokáta); učiní-li tak, není zpravidla vhodné mu uznat vzniklé náklady jako účelně vynaložené, vyjma situací, kdy je předmětem sporu právní problematika, která přímo nesouvisí s oblastí spravovanou orgánem státu, nebo jde o problematiku specializovanou, obtížnou, dosud neřešenou či problematiku s mezinárodním prvkem, vyžadující znalosti cizího práva či znalosti jazykové [nález sp. zn. IV. ÚS 1145/11 ze dne 6. 10. 2011 (N 176/63 SbNU 51)]. Soudy v napadených rozhodnutích nicméně konkrétně neuvedly, proč by nezletilým stěžovatelům v jejich případě mělo hrozit riziko „výjimečné“ povinnosti k náhradě nákladů za zastoupení státu. Obdobně to platí ohledně potenciální povinnosti k náhradě nákladů řízení, které by jinak nebyly vznikly, jestliže by je stěžovatelé způsobili svým zaviněním, nebo vznikly-li by náhodou, která se jim přihodila (§ 147 odst. 1 o. s. ř.).

49. Odůvodnily-li soudy potřebu souhlasu s podáním žaloby obecným tvrzením, že nezletilí budou mít povinnost platit odměnu advokátce, nezohlednily konkrétní riziko, které jim skutečně hrozilo. Jak vyplývá z § 1 odst. 1 advokátního tarifu, odměna advokáta za poskytování právních služeb se zásadně řídí jeho smlouvou s klientem; není-li konkrétní smluvní ujednání postaveno na jisto, není ani zřejmé, jaká reálná újma by nezletilým mohla vůbec hrozit. Bylo-li nadto ve spise doloženo prohlášení zákonné zástupkyně, že případné náklady řízení ponese ze svého, z napadených rozhodnutí nevyplývá, proč by potenciální náklady zastoupení měly mít významné dopady do sféry nezletilých a proč by odpovědnost za podání žaloby neměla nést primárně jejich matka (v již popsáném smyslu § 989 o. z.; opět pod heslem: „*méně státu, více rodiny*“).

50. Ohledně posouzení konkrétního rizika, které podání civilní žaloby pro nezletilé představuje, je vhodné odkázat na § 898 odst. 2 písm. b) o. z. (*a contrario*), který předjímá, že souhlasu soudu není vždy třeba k právnímu jednání, kterým dítě zcizuje nebo zatěžuje majetek v hodnotě nepřevyšující částku odpovídající stonásobku životního minima jednotlivce. Životní minimum jednotlivce v roce 2023 činilo cca 4 860 Kč (viz § 1 nařízení vlády č. 436/2022 Sb., o zvýšení částek životního minima a existenčního minima); celková částka v uvedeném smyslu činila 486 000 Kč. Podle Ústavního soudu by bylo absurdní dospět k závěru, že souhlas soudu je třeba vyžadovat vždy v případech, ve kterých hrozí majetková újma v částce představující náklady řízení o žalobě podle čl. 82/1998 Sb., v nichž typicky náklady budou dosahovat výše v řádu maximálně desetitisíců.

51. Přesvědčivé konečně nejsou ani závěry civilních soudů, podle kterých vedle negativního zásahu do majetkové sféry nezletilých je dále významné, zda zákonní zástupci za nezletilé svévolně nebo zřejmě bezúspěšně neuplatňují práva či je nezužívají. Ústavní

soud nepopírá své závazné závěry uvedené v nálezu sp. zn. IV. ÚS 1162/23: Dítě se nesmí stát pouhým „vehiklem a beranidlem“ k uspokojování potřeby žalovat ze strany zákonných zástupců dítěte. Zákonní zástupci nemohou za nezletilé děti svévolně nebo zřejmě bezúspěšně uplatňovat práva či je zneužívat. Šikanózní je žaloba, je-li zjevné, že důvodem jejího podání je činit žalovanému obtíže, aniž má žaloba sama nějakou naději na úspěch. O zřejmě bezúspěšné uplatňování práva jde těž tehdy, existuje-li k dané věci ustálená judikatura a je zřejmé, že žaloba podle ní nemůže být úspěšná. Musí jít o zjevné případy bezúspěšného uplatňování práva či jeho zneužití, v nichž hrozí i vysoké riziko prohry a s tím spojená povinnost žalobce nahradit druhé straně náklady řízení (viz body 26–27 uvedeného nálezu).

52. Dovodily-li civilní soudy v případě stěžovatelů pouze obecně, že žádný jiný typ řízení než podle zákona č. 82/1998 Sb. není natolik náchylný, aby se dítě stalo pouhým prostředkem rodiče k uspokojování jeho potřeby žalovat stát, nevypovídá to nic o konkrétních poměrech nezletilých a jejich matky. Riziko, že matka nezletilé „unáší“ do soudního řízení — nadto navzdory přesvědčení druhého rodiče — z napadených rozhodnutí ani z jiných okolností věci na první pohled nevyplývá. Ústavnímu soudu není známo, že by matka za stěžovatele podávala žaloby opakovaně, tím méně, že by jejich nynější žaloba byla zjevně šikanózní či abuzivní (zneužívající právo). Civilní soudy se proto i tímto rizikem měly zabývat individualizovaně, nikoliv pouze formalisticky a mechanicky. Kupříkladu při silné pochybnosti o postoji druhého rodiče civilní soudy měly stěžovatele nejprve vyzvat k doložení takového postoje, a až v případě přetrvávajících pochybností je odkázat na opatrovnický soud.

53. Shrnutí: Civilní soudy porušily základní právo nezletilých stěžovatelů na soudní ochranu, vyžadoval-li automaticky souhlas opatrovnického soudu k podání žaloby, kterou se proti státu domáhali zadostiučinění za újmu způsobenou nepřiměřeně dlouhým opatrovnickým řízením. Civilní soudy (stejně jako správní soudy či Ústavní soud) mají v souladu se základním právem nezletilých na přístup k soudu povinnost hodnotit kritéria § 898 občanského zákoníku individuálně, podle konkrétních okolností případu. Vyžadování souhlasu opatrovnického soudu nelze odůvodnit obecným a mechanicky uplatňovaným závěrem, že podání jakékoli žaloby je neběžnou záležitostí, která může mít podstatné dopady do sféry nezletilého.

VIII. *Obiter dictum*

54. Nad rámec dosud uvedeného odůvodnění případu stěžovatelů je vhodné vyjádřit se k širšímu kontextu žalob, kterými se nezletilí proti státu domáhají zadostiučinění za újmu způsobenou nepřiměřeně dlouhým opatrovnickým řízením.

55. Ze zákonného a judikatorního vývoje v posledních letech vyplývá jasný trend posilující roli dětí v soudním řízení. V opatrovnických řízeních je dítě hlavním a „slabým“ účastníkem, jehož nejlepší zájem mají soudy primárně chránit (čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte). Takový trend ovšem pro nezletilé neznamena pouze vyšší míru ochrany ze strany státu, ale rovněž větší zátěž. Aby byl nejlepší zájem nezletilých v opatrovnických řízeních řádně zajištěn, nezletilí musí na jeho průběhu participovat, což nutně obnáší jejich „obtěžování“ výsledky, nejruznějšími interakcemi s orgány sociálně-právní ochrany dětí, vyšetřeními psychologů a podobně.

56. V tomto ohledu zásadně platí, že čím delší opatrovnické řízení je, tím větší je míra zatížení dítěte. Přímou řečeno: Děti nezatěžují jen jejich rodiče nerozumným a často sobeckým chováním v průběhu opatrovnického řízení, ale rovněž stát, který na druhou stranu často není schopen zajistit právo dítěte na bezprůtahové a efektivní řízení — znovu zdůrazněno — jehož hlavním účastníkem je dítě (nikoliv jeho rodiče).

57. Podle Ústavního soudu je uvedená východiska třeba zohlednit i při soudním rozhodování o žalobách nezletilých proti státu. Budou-li se nezletilí v budoucnu častěji domáhat spravedlivého zadostiučinění za nepřiměřeně dlouhé opatrovnické řízení, bude tento trend logickým výústěním dlouhodobého posilování jejich pozice v soudních řízeních. Stát se v tomto smyslu nemůže „zbavovat odpovědnosti“ za svoji rozhodující úlohu v opatrovnických věcech a klást nezletilým nepřiměřené procesní překážky k uplatnění jejich práv. Soudy mají povinnost posuzovat všechny procesní podmínky řízení — včetně otázek procesní způsobilosti a zastoupení zákonnými zástupci — v souladu s podstatou základního práva nezletilých na náhradu újmy způsobené státem ve smyslu čl. 36 odst. 3 Listiny, s přihlédnutím k významu, který opatrovnická řízení v životě nezletilých mají.

IX. Závěr

58. Protože civilní soudy porušily základní právo obou stěžovatelů na soudní ochranu podle článku 36 odst. 1 Listiny, Ústavní soud napadená rozhodnutí zrušil [§ 82 odst. 1, odst. 2 písm. a) a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu]. Na nalézacím soudu nyní bude, aby ve věcech stěžovatelů znovu zhodnotil, zda je k podání jejich žalob třeba vyžadovat souhlas soudu, respektive zda jsou naplněny zákonné podmínky § 898 občanského zákoníku v souladu se závěry tohoto nálezu.

59. Ústavní soud nevyhověl návrhu uložit Nejvyššímu soudu povinnost nahradit stěžovatelům náklady řízení před Ústavním soudem. Všichni účastníci a vedlejší účastníci řízení před Ústavním soudem si zásadně nesou své vlastní náklady (§ 62 odst. 3 a 4 zákona o Ústavním soudu); přiznání náhrady nákladů tohoto specifického řízení, které mimo jiné nepodléhá soudním poplatkům, je záležitostí ojedinělou a důvody k tomuto mimořádnému postupu Ústavní soud v posuzované věci neshledal. Skutečnost, že rozhodnutím či jiným zásahem orgánu veřejné moci byla porušena ústavně zaručená práva stěžovatelů, důvodem pro takový postup není, neboť to je vůbec předpokladem procesního úspěchu. Z odůvodnění tohoto nálezu zároveň vyplývá, že civilní soudy postupovaly ve věci stěžovatelů podle ustálené judikatury Nejvyššího soudu.

Poučení: Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 12. srpna 2025

Pavel Šámal
předseda senátu